

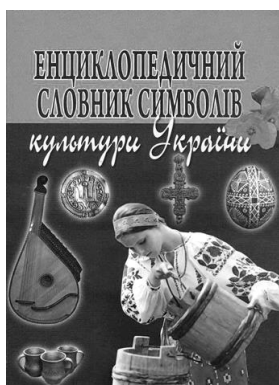
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ					
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ТА КЛІНІЧНА СТОМАТОЛОГІЯ	Журнал	Харківський національний медичний університет. Асоціація приватно практикуючих лікарів-стоматологів в Україні	Харків	Щоквартально	Рузін Г. П.
СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОМИСЛОВОСТІ	Науковий журнал	Харківський національний університет радіоелектроніки	Харків	Щоквартально	Семенець В. В. Тел. (057) 704-10-51
ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ					
ВІСНИК КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА. СЕРІЯ: ЕКОЛОГІЯ	—	Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка	Кам'янець-Подільський	Щорічно	Любінська Л. Г.

Матеріал підготували співробітники відділу наукового опрацювання обов'язкових примірників Книжкової палати України

Надійшов до редакції 22 січня 2018 року

РЕЦЕНЗІЇ

Універсальне довідкове видання символів України

Енциклопедичний словник символів культури України / за ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. — 7-ме вид. доп. і випр. — Корсунь-Шевченківський : Корсунський видавничий дім "Всесвіт", 2017. — 687 с.

Відомо, що символ — це знак, прикмета, ознака, умовне позначення певного предмета чи явища. Символ є найпотужнішим інструментом реалізації духовних можливостей культури, адже національний менталітет тісно пов'язаний із системою властивих конкретному народові символічних образів та уявлень. Сукупність національно орієнтованих символічних засобів відтворює картину світосприйняття певного етносу. В символах відбито національні традиції, звичаї, обряди, вірування, риси характеру. Неможливо уявити національно-культурний компонент мови без теорії символів.

Книга *"Енциклопедичний словник символів культури України"* за редакцією О. Потапенка, В. Коцура, В. Куйбіди (Корсунь-Шевченківський, 2017) [7] містить інформацію про найважливіші наукові, філософські, художні, міфологічно-релігійні, побутові символи українців і має на меті залучити читачів до невичерпної криниці національної символіки. Це вже сьоме видання аналогічного словника, значно до-

повнене й перероблене. Довідник налічує майже 470 словникових статей. Перше видання, що вийшло 1997 року під назвою "Словник символів" за загальною редакцією кандидата філологічних наук професора О. Потапенка та кандидата філологічних наук, фольклориста М. Дмитренка, налічувало 320 словникових статей. Друге видання "Словника символів культури України" за загальною редакцією В. Коцура, О. Потапенка, М. Дмитренка побачило світ 2002 року як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [2]. У 2005 році вийшло третє видання — накладом 2000 примірників, 2013-го — четверте під назвою "Словник символів культури України", накладом 500 примірників, 2015-го — п'яте, накладом 300 примірників [3—5]. Шосте видання, що побачило світ у 2015 році, мало наклад 500 примірників [6].

Значний за обсягом фактичний матеріал збирали та опрацювали впродовж багатьох років учені Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: А. Дем'яненко, Б. Дем'яненко, В. Дем'яненко, Л. Довбня, В. Дудар, Л. Кожуховська, В. Коцур, В. Куйбіда, Ю. Мільошин, Г. Потапенко, О. Потапенко, Р. Потапенко, Я. Потапенко, Н. Смірнова, О. Тарапон, Т. Товкайло.

У вступній статті "Символ — духовний код нації" Олександр Іванович Потапенко провів ґрунтовний аналіз, фахово розкрив значення та походження символів — образних і логічних. На ранньому щаблі розвитку людського мислення вони виникали стихій-

но як вияв прагнення людини до пізнання дійсності. О. Потапенко характеризує релігійну символіку — один із найвагоміших елементів релігійного культу. Вчений розкрив символ як засіб узагальнення, що використовується в літературі, мистецтві, науці, й довів, що у науці та мистецтві, котрі спираються на діалектико-матеріалістичний світогляд, символ вважають одним зі способів осягнення об'єктивної дійсності. Особливо широко застосовують символи у природничих науках — хімії, математиці, математичній логіці, кібернетиці. Виникли штучні символічні мови, що з розвитком кібернетики стали ефективним засобом пізнання. В образотворчому мистецтві (монументальна скульптура, живопис, плакат та ін.) поширені символи-емблеми, які відображають загальні поняття, ідеї тощо. У мистецтві й літературі за допомогою майстерних художніх засобів створюють символічні образи, герої творів набувають певного символічного значення.

Народження знака і символу у свідомості людини — результат асоціацій, порівняння. Наприклад, слово "гламурний", "гламур" символізує блиск, глянець, стильність, естетизм форми, сучасну моду, спокусу; слово "вітер" — символ духу, дихання Всесвіту, невловимості, швидкості, шкоди, руйнації й водночас оновлення. Автори вважають, що справжні символи можуть мати езотеричне та екзотеричне значення і лише їхнє осмислення допоможе врятувати цивілізацію від морального спустошення та деградації.

Термінологічний склад словника охоплює авторські статті про поселення та житла українців; народний одяг; громадський побут і звичаї (Зелені свята); основні галузі господарства, народні промисли; народну ботаніку, зоологію, медицину, астрономію (барвінок, бджола, лелека, зоря); народну міфологію, демонологію (чорт, мавка); язичництво, християнство; атмосферні явища, географічні назви (роса, вітер, Дніпро); числа, геометричні фігури; геральдику, нумізматіку, архітектуру; усну народну творчість (замовляння); народні звичаї, обряди, вірування, традиції, ігри; кольори, форми, мінерали, прикраси; частини людського тіла; запорозьке козацтво; слова, мови, мовлення, алфавіти; твори художньої літератури, зокрема Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Рильського та ін.; кінесику (адорація, поцілунок); астрологію, антропоніміку (антропонімічна символіка); географію, геологію, землезнавство; квітникарство (мак, мальва, конвалія); історичних постатей, видатних діячів культури (Тарас Шевченко, Маруся Чурай, Роксолана).

Автори намагалися висвітлити значні часові періоди існування певного символу, широкий ареал побутування, простежити виникнення, функціонування символів від найдавніших часів до сьогодення, до того ж на всіх континентах. Значну увагу приділено питанням семантики певного символу в античній міфології, релігії (Єгипет, Греція), слов'янському народовір'ї (язичництві), християнстві, ісламі, буддизмі. В окремих статтях для кращого розуміння семантики слова-символу подано його етимологію, паралелі з іншомовними термінами. Вміщено також численні

фразеологічні одиниці, ядром яких стали українські слова-символи. Статті про символи щедро пересипані віршами, народними прислів'ями і приказками, що збагачує виклад матеріалу.

Зручно, що терміни внесено до "Енциклопедичного словника" за абеткою. Словникова стаття складається з реєстрового слова або словосполучення, тлумачення символу, його описової характеристики.

До словника ввійшли й сучасні терміни, які стали сумними чи героїчними символами доби: 200-й (вантаж 200), 300-й, 500-й, Небесна сотня, майданівець, кіборги та ін.

Привертає увагу стаття О. Потапенка, присвячена видатним українцям — братам Кличкам. На його думку, наші сучасники — володарі багатьох поясів і звань інтерконтинентальних чемпіонів за різними версіями — давно стали символом могутності, незламної сили волі, боксерської майстерності. Це накладає велику відповідальність на авторів словника і певні моральні зобов'язання на героїв книги. Сподіваємося, що їхні образи з часом не потьмяніють і вони слугуватимуть прикладом мужності та сили для багатьох поколінь молоді. На нашу думку, варто було б додати статтю про Любомира Гузара як символу доброчесності, доброти, любові до Бога і ближнього, толерантності.

Видання допомагає читачам орієнтуватися в системах і типології символів та знаків, надає знання про їх використання у конкретні історичні періоди. На нашу думку, бажано було б подати до статей бібліографію або навести у кінці книги список використаних джерел, що збагатило б науковий довідник.

Випуск "Енциклопедичного словника символів культури України" є помітною подією в культурному житті нашої країни. Це не лише довідкове, енциклопедичне видання, а й справжня невичерпна скарбниця українського духу, яка дає читачеві непересічні знання глибокого національного коріння, віри і ствердження сили нації. Книга, безперечно, стане одним із важливих засобів національно-патріотичного виховання молоді.

Досвід бібліотечного обслуговування читачів НБУВ свідчить про популярність попередніх видань цього унікального словника. Нинішня ошатна ґрунтовна енциклопедія, розрахована на студентів вищих навчальних закладів, викладачів і науковців, учнів загальноосвітніх шкіл, коледжів та ліцеїв, стане в пригоді культурологам, мистецтвознавцям, бібліотекарям, державним посадовцям, депутатам, усім, хто цікавиться українською культурою. Проте турбує вкрай мізерний наклад — 100 примірників, через що можемо віднести видання до категорії цінних і рідкісних. Тож сподіваємося на всебічну підтримку й популяризацію значного наукового доробку вчених Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди і бажано творчому колективу нових наукових успіхів і наснаги.

Список використаної літератури

1. *Словник символів* / О. І. Потапенко, М. К. Дмитренко, Г. І. Потапенко [та ін.]. — Київ : Народознавство, 1997. — 156 с.

2. *Словник символів культури України* : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Переяслав-Хмельниц. держ. педагог. ін-т ім. Григорія Сковороди ; заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко. — 2-ге вид., доп. і випр. — Київ : Міленіум, 2002. — 268 с.
3. *Словник символів культури України* : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Переяслав-Хмельниц. держ. педагог. ун-т ім. Григорія Сковороди ; заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко, В. В. Куйбіди. — 3-тє вид., доп. і випр. — Київ : Міленіум, 2005. — 351 с.
4. *Енциклопедичний словник символів культури України* / [О. І. Потапенко, В. П. Коцур, В. В. Куйбіда, Б. Л. Дем'яненко, Н. П. Смірнова, Я. О. Потапенко, Г. І. Потапенко, Л. Е. Довбня, Л. П. Кожуховська, Т. І. Товкайло, Ю. О. Мільошин]. — Вид. 4-те, допов. і випр. — Корсунь-Шевченків. (Черкас. обл.) : Гавришенко В. М., 2013. — 560 с.
5. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за заг. ред.: О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куй-

біди. — 5-те вид., випр. і допов. — Корсунь-Шевченків. (Черкас. обл.) : Гавришенко В. М., 2015. — 912 с.

6. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. — 6-те вид. доп. і випр. — Корсунь-Шевченків. : Корсун. вид. дім "Всесвіт", 2017. — 912 с.
7. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за ред. О. І. Потапенка, В. П. Коцура, В. В. Куйбіди. — 7-ме вид. доп. і випр. — Корсунь-Шевченків. : Корсун. вид. дім "Всесвіт", 2017. — 687 с.

Тетяна Добко,

*доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник, завідувач
відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ*

Лідія Мацкевич,

завідувач сектору НБУВ

Надійшла до редакції 22 грудня 2017 року

Культурологічний погляд на багатогранний потенціал доробку Б. Грінченка

Кобижча Н. І. *Культурницька діяльність Бориса Грінченка: світоглядний аспект : монографія / Н. І. Кобижча.* — Київ : Ліра-К, 2017. — 204 с.

Політичне сьогодення потребує захисту ідей української державності, українства, пріоритетності української мови, унеможливлення підміни їх ідеями малоросійства і денационалізації. Серед цих болючих проблем перебуває й питання розуміння націєтворчого процесу, сутності нації, її ідентифікації та історичної долі. На думку І. Дзюби, розгляд цієї проблематики "у світовому та європейському контексті допоможе звільнитися від низки нав'язаних і глибоко закорінених стереотипів її сприйняття у масовій, а почасти і науковій свідомості, як-от: стереотип сільськості, стереотип філологічності, стереотип консервативності, стереотип демократизму, стереотип вторинності, стереотип непристигності, стереотип провінціалізму та ін." (із доповіді на першому конгресі Міжнародної асоціації українців, 1991 р.).

XXI століття означено динамічним розвитком гуманітарних наук, представники яких зробили рішучий крок до освоєння визначних світових теоретичних здобутків. Активна дослідницька діяльність цього періоду ґрунтується на поліметодології, яка дає змогу все активніше застосовувати міждисциплінарний підхід і в такий спосіб системно об'єднувати теоретичні аспекти й можливості філософії, культурології, психології, книгознавства, бібліотекознавства, літературознавства та інших наук.

В умовах кардинальних змін у житті цивілізації, що пов'язані з інтенсивним поширенням процесів інформатизації, глобалізації, у змісті наукових до-

сліджень відбувається переорієнтація на гуманітаризацію, зокрема зростає інтерес до дослідження особистості.

Духовний поступ нашої країни відбувався завдяки самовідданій праці непересічних представників нації, і час потребує глибшого переосмислення їхнього внеску в розбудову української державності. Серед плеяди блискучих та освічених, патріотично налаштованих "будителів нації", творців національної культури й організаторів культурного життя на вітчизняних теренах вирізняється постать Бориса Дмитровича Грінченка — видатного Просвітника українського народу, освітнього та громадського діяча, педагога, письменника, перекладача, літературознавця, вченого, мовознавця, етнографа, лексикографа.

Б. Грінченко приваблює дослідників масштабною світоглядом, мистецькою, культурною продуктивністю, чутливістю до суспільно-політичних реалій буття українців, його багатогранний доробок не втрачає актуальності й нині.

З-поміж численних праць, присвячених цій непересічній особистості, виокремимо монографію Н. Кобижчі "Культурницька діяльність Бориса Грінченка: світоглядний аспект". У передмові до видання "Борис Грінченко: світогляд і чин" В. Медвідь, письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка зазначає: "Літературознавчі, культурологічні студії кінця 80-х ХХ ст. — поч. ХХІ ст. зарясніли незваними доти термінами, словосполученнями, посиланнями на теорії, концепції, імена зі світових культурних вимірів, до яких раніше незмога було приступитися. Йшлося про переосмислення, розміфологізування до недавніх стереотипів соціалістичного гарту, про повернення, реабілітацію, поновлення культурницької спадщини, і насамперед періоду перших десятиліть минулого століття, знаних як доба відродження. Однак у "постмодерному" запалі дослід-